

Charakterystyka ogierów zimnokrwistych ze Stada Ogierów Kętrzyn

Marta Bohaczyk¹, Sławomir Mroczkowski¹,
Michał Masłowski²

¹Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy,

²Stadnina Koni Nowe Jankowice

Korzenie Stada Ogierów w Kętrzynie – dawniej Rastenburgu – sięgają 1877 roku. Stado powstało na bazie rozplodników ze zlikwidowanego działu ogierów stadniny w Trakenach i służyło do obsługi południowej części Prus Wschodnich. W tym celu utrzymywany był stan około 200 ogierów, w okresie międzywojennym w większości ras szlacheckich. Reproduktry ras zimnokrwistych stanowiły około 25%. Pod koniec II wojny światowej Stado zostało ewakuowane. Po wojnie nie wrócił żaden z wyprawionych wówczas ze Stada ogierów – większość z nich trafiła bezpowrotnie do Związku Radzieckiego. Polskie Stado Ogierów w Kętrzynie powstało w 1947 roku, jako następcą pracy hodowlanej Stada w Rastenburgu. Było jednym z pierwszych powojennych krajowych obiektów hodowlanych. Gromadziło ogiery pochodzące z rewindykacji z Niemiec oraz od prywatnych właścicieli stad i stadnin mazurskich. W znacznej części były to konie w typie niemieckim, cięższe niż hodowane w Polsce, bardziej nadające się do prac polowych. W Stadzie znalazły się też ogiery ras dôle i fiording. W 1951 roku postawiono przed Stadem zadanie odbudowy pogłowia oraz ukształtowania i doskonalenia go w kierunku konia typu sokólskiego. W okresie powojennym Stado Ogierów obsługiwało obszar działania Białostockiego Związku Hodowców Koni obejmującego rejon hodowli koni zimnokrwistych – ówczesne województwa: białostockie, łomżyńskie i suwalskie. Stopniowo wzrastał udział w Stadzie ogierów ras zimnokrwistych. Obecnie SO Kętrzyn stanowi wzorcowy ośrodek hodowlany koni zimnokrwistych, jednak w związku z procesem restrukturyzacji państwowych stad i stadnin jego dalszy los jest niepewny. Od lat 90. XX wieku stopniowo likwidowane są stadniny będące własnością Skarbu Państwa, w rezultacie jedynie 3% pogłowia koni znajduje się obecnie w sektorze publicznym, a pozostałe 97% jest własnością hodowców prywatnych. Od 2009 roku ogiery z SO Kętrzyn znajdują się w posiadaniu Stadniny Koni Nowe Jankowice [3, 6].

W Katedrze Genetyki i Podstaw Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy przeprowadzono badania, których celem była charakterystyka populacji ogierów SO Kętrzyn w 2009 roku pod względem wieku, rasy, umaszczenia oraz cech pokroju.

Badaniami objęto 59 rozplodowych ogierów zimnokrwistych będących w ewidencji Państwowego Stada Ogierów w Kętrzynie w 2009 roku [1]. Na podstawie dokumentacji hodowlanej koni zgromadzono dane dotyczące wieku, maści, wyników oceny pokroju (wysokość w kłębie, obwód klatki piersiowej, obwód nadpęcia przedniego) i bonitacji. Dodatkowo pokrój scharakte-

ryzowano, obliczając indeksy biometryczne: obwodu klatki piersiowej oraz kościści. Analizie statystycznej poddano następujące cechy: wiek, wysokość w kłębie, obwód klatki piersiowej, obwód nadpęcia, indeks obwodu klatki piersiowej, indeks kościści, wyniki bonitacji. Obliczono miary położenia i zmienności – średnią arytmetyczną oraz współczynnik zmienności – badanych cech. Obliczenia wykonano w pakiecie Statistica 6.0.

Stan liczbowy ogierów

Stan liczbowy rozplodników w państwowych stadach ogierów jest ściśle związany z potrzebami, wynikającymi z wielkości pogłowia koni w regionie obsługiwanym przez dane stado. Również liczebność ogierów utrzymywanych w SO Kętrzyn zmieniała się znacząco na przestrzeni lat. W 1970 roku było tam 139 ogierów, następnie liczba ta stopniowo zmniejszała się, aż do osiągnięcia poziomu 86 sztuk w 1980 roku. Później nastąpił wzrost liczebności do 136 ogierów w 1996 roku, by w 2000 roku spaść do poziomu 104 [2], a w 2009 roku – 59 ogierów. Stopniowy spadek stanu liczbowego państwowych rozplodników jest też odzwierciedleniem zmian w krajowym pogłowiu koni. Na przestrzeni lat ulegał także zmniejszeniu udział sektora państwowego w polskiej hodowli koni.

Struktura rasowa oraz umaszczenia

Ogiery zimnokrwiste ze stada SO Kętrzyn w 2009 roku reprezentowały 4 rasy (polski koń zimnokrwisty, ardeńsko-szwedzka, ardeńska, zimnokrwista niemiecka) oraz 1 typ lokalny (koń zimnokrwisty w typie sokólskim). Najliczniej utrzymywano osobniki rasy polski koń zimnokrwisty. Stosunkowo liczne były osobniki reprezentujące polskiego konia zimnokrwistego w typie sokólskim (tab. 1).

Pod względem umaszczenia struktura stada SO Kętrzyn w 2009 roku odzwierciedlała preferencje hodowców. Maść jest przez nich uznawana za jeden z zasadniczych czynników decydujących o zakupie rozplodnika do stada. Wpływa na intensywno-

Tabela 1

Struktura populacji ogierów SO Kętrzyn pod względem rasy, umaszczenia, wieku oraz wyników bonitacji

Wyszczególnienie	n	%
Rasa:		
polski koń zimnokrwisty	42	71,2
koń zimnokrwisty w typie sokólskim	9	15,2
ardeńsko-szwedzka	5	8,5
ardeńska	2	3,4
zimnokrwista niemiecka	1	1,7
Razem	59	100,0
Maść:		
gniada	29	49,1
kasztanowata	28	47,5
kara	2	3,4
Razem	59	100,0
Wiek:		
3-5 lat	3	5,1
6-10 lat	29	49,1
11-15 lat	21	35,6
≥16 lat	6	10,2
Razem	59	100,0
Bonitacja:		
≤79 pkt.	0	0,0
80-82 pkt.	35	59,3
≥83 pkt.	24	40,7
Razem	59	100,0

Tabela 2**Charakterystyka badanych ogierów zimnokrwistych pod względem wieku, pokroju i bonitacji**

Cecha	Średnia arytmetyczna	Współczynnik zmienności (%)
Wiek (lata)	10,4	33,6
Wysokość w kłębie (cm)	162,4	1,9
Obwód klatki piersiowej (cm)	223,8	3,1
Obwód nadpęcia (cm)	28,4	4,8
Indeks obwodu klatki piersiowej (%)	137,8	3,0
Indeks kośćcistości (%)	17,5	3,8
Bonitacja (pkt.)	82,1	1,8

ność i długość użytkowania rozplodowego ogiera. Najliczniejsze były osobniki maści gniadej oraz kasztanowatej z ich odcieniami, mniej liczne były ogiery kare (tab. 1). Podobna struktura umaszczenia ogierów w SO Kętrzyn obserwowana była w okresie wcześniejszym – w 2000 roku – kiedy osobniki o maści kasztanowatej oraz gniadej stanowiły 94% stada, a pozostałe ogiery były maści karej [2]. Brak w SO Kętrzyn w 2009 roku i w latach wcześniejszych osobników o umaszczeniu dereszowatym czy myszającym – charakterystycznym dawniej dla koni zimnokrwistych – związany jest z małą obecnie popularnością tak umaszczonej ogierów. Preferencje hodowców wpłynęły na wyeliminowanie ze stada także osobników o maści siwej oraz bułanej.

Struktura wiekowa

Wiek reproduktora jest jednym z zasadniczych czynników mogących wpływać na wyniki rozrodu klaczy. Średni wiek reproduktorów utrzymywanych w SO Kętrzyn wynosił w 2009 roku nieco powyżej 10 lat (tab. 2), dominowały osobniki 6-10-letnie (tab. 1). Jak podaje Jastrzębska [2], w 2000 roku średni wiek ogierów kętrzyńskich wynosił 9 lat, najliczniejsze były samce 6-10-letnie (46,2%), następnie 11-15-letnie (26%), w wieku do 5 lat (24%) oraz 16-letnie i starsze (3,8%) [2]. Wzrost średniego wieku reproduktora wynika ze zmiany struktury wiekowej stada – w 2009 roku, w porównaniu z rokiem 2000, miał miejsce spadek udziału najmłodszych ogierów na rzecz 11-15-letnich oraz 16-letnich i starszych (tab. 1).

Tendencję spadkową udziału najmłodszych ogierów zimnokrwistych w stadach państwowych w latach 1985-1998 potwierdzają badania Karpety i Tomczyńskiego [4]. Autorzy odnotowali też odwrotną tendencję wśród zimnokrwistych rozplodników z sektora prywatnego, wśród których zwiększał się systematycznie udział ogierów najmłodszych (w 1998 roku stanowiły 62,3%). Fakt ten wiązano z kondycją finansową stad państwowych oraz znaczną rotacją ogierów w stadach prywatnych [4]. Wzrost udziału w stadzie ogierów starszych jest zjawiskiem korzystnym, gdyż właściwą ocenę reproduktora można przeprowadzić na podstawie potomstwa nie wcześniej niż po osiągnięciu przez niego wieku 8-10 lat. Dłuższe użytkowanie rozplodowe ogierów ma też znaczenie ekonomiczne – pozwala na zwrot kosztów związanych z zakupem pełnowartościowego reproduktora. W przypadku wczesnej eliminacji ogierów z hodowli istnieje ryzyko wykluczenia osobnika przed momentem pełnego wykorzystania jego potencjału rozrodczego. Rozplodniki z hodowli państwowej są z reguły użytkowane znacznie dłużej niż uznane ogiery własności prywatnej.

Wyniki oceny bonitacyjnej

Ogiery rozplodowe z SO Kętrzyn były wysoko bonitowane (tab. 1), średnio 82,1 pkt. (tab. 2). W 2009 roku osobniki o wysokiej bonitacji – w przedziale 80-82 pkt., stanowiły 59,3% stada, natomiast ogiery o najwyższych ocenach jakości – 83 pkt. bonitacyjne i więcej, aż 40,7% populacji. Nie było w kętrzyńskim stadzie reproduktorów o bonitacji 79 pkt. i niższej (tab. 1).

W porównaniu ze średnimi ocenami jakościowymi z lat 1970-2000, podawanymi przez Jastrzębską [2], które zawierały się w granicach 80,2-81,3 pkt., jakość ogierów z SO Kętrzyn uległa dalszej poprawie. Korzystną zmianę eksterieru i ruchu ogierów, wyrażoną poprzez oceny bonitacyjne, potwierdza odnotowany na przestrzeni lat 1970-2000 spadek udziału w stadzie SO Kętrzyn osobników o najniższych ocenach jakościowych (≤ 79 pkt.) na rzecz wzrostu udziału ogierów o bonitacji w przedziale 80-82 pkt. Również stosunkowo wysoki (ok. 20%) był w tym okresie udział w populacji ogierów najcenniejszych jakościowo (≥ 83 pkt.) [2]. Podobne zmiany odnotowali Karpeta i Tomczyński [4], którzy w stadach państwowych stwierdzili spadek udziału ogierów najstarszych pod względem bonitacji na rzecz osobników zbonitowanych na średnim poziomie.

Charakterystyka biometryczna

Średnie wartości wymiarów ogierów zimnokrwistych z SO Kętrzyn w 2009 roku w porównaniu do tych z lat wcześniejszych wzrosły, odzwierciedlając aktualne tendencje występujące w hodowli koni tej rasy w Polsce oraz preferencje hodowców. W porównaniu z wartościami podstawowych wymiarów geometrycznych z roku 1970, podawanymi przez Jastrzębską [2], obecnie reproduktory są niemal o 10 cm wyższe. Również średni obwód ich klatki piersiowej powiększył się o ok. 20 cm, a obwód nadpęcia wzrósł o ponad 4 cm (tab. 2). Podobnie średnie tych dwóch ostatnich parametrów odnotowane w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2000 wzrosły, odpowiednio: o ok. 3,8 oraz 1 cm. Tendencję systematycznego wzrostu wymiarów państwowych ogierów zimnokrwistych potwierdzają wyniki uzyskane przez Karpeta i Tomczyńskiego [4].

Zwiększał się również kaliber ogierów, o czym świadczą wartości indeksów: obwodu klatki piersiowej oraz kośćcistości. W roku 1970 wartości tych cech wynosiły, odpowiednio: 132,7% oraz 16,1% [2]. Do roku 2000 wartość indeksu obwodu klatki piersiowej wzrosła do poziomu 135,5%, natomiast indeksu kośćcistości do 17,0% [2]. W 2009 roku średni indeks obwodu klatki piersiowej wynosił 137,8%, a indeks kośćcistości 17,5% (tab. 2). Stwierdzone w 2009 roku średnie wartości tych indeksów świadczą o dużej i pojemnej klatce piersiowej badanych rozplodników oraz ich znacznej masywności, a także potwierdzają postępujący systematycznie wzrost ich kalibru. Zmiany te wychodzą naprzeciw oczekiwaniom hodowców, którzy do krycia klaczy wybierają kalibrowe ogiery, dążąc do uzyskania potomstwa jak najbardziej przydatnego do sprzedaży na rzeź.

Podsumowanie

Rozplodniki ze Stada Ogierów Kętrzyn w 2009 roku charakteryzowały się wysokimi wartościami podstawowych wymiarów geometrycznych oraz wyników oceny bonitacyjnej, a także dużym kalibrem, zgodnie z obecnym wzorcem rasy oraz oczekiwaniami hodowców.

Literatura: 1. Akta Stada Ogierów Kętrzyn. 2. **Jastrzębska E.**, 2002 – Rola Państwowego Stada Ogierów w hodowli koni zimnokrwistych. Praca doktorska (maszynopis). UWM Olsztyn. 3. **Jastrzębska E.**, 2009 – Hodowca i Jeździec 1(20), 44-50. 4. **Karpeta B., Tomczyński R.**, 1999 – Sympozjum międzynarodowe „Aktualne kierunki hodowli i użytkowania koni w Europie”, 17-19.09.1999, Kraków, 446-452. 5. Program hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty. PZHK, Warszawa 2006. 6. Strona internetowa: <http://www.sosdlastad.pl>

Na zlecenie Polskiego Związku Hodowców Koni w Warszawie w trakcie wystawy przeprowadzane są próby polowe wierzchowe i zaprzęgowe. Podczas XI Tarpaniady przeprowadzono próbę polową wierzchową, w której uczestniczyły 3 ogiery i 3 klacze, a jedna klacz była poddana próbie polowej zaprzęgowej (tab. 2). Próba polowa wierzchowa obejmuje następujące elementy: zachowanie konia, szybkość w stępie i w klusie, długość kroku w stępie i w klusie, jazda godzinowa, powrót do normy tętna i oddechu.

XI TARPANIADA – Krajowa Wystawa Koników Polskich

Hieronim Frąckowiak¹, Witold Wołoszyński²

¹Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,

²Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie

Doroczna Tarpaniada, która odbyła się w dniach 28-29 sierpnia 2010 roku rozpoczęła drugą dekadę Krajowych Wystaw Koników Polskich, połączonych z krajowym czempionatem koni tej rasy. Stałym miejscem Tarpaniady jest Sieraków. Obecnie, po reorganizacji, Stado Ogierów Sieraków zostało włączone jako zakład do Przedsiębiorstwa Rolniczo-Hodowlanego GAŁOPOL Sp. z o.o. Gałowo. W skład komisji oceny organizatorzy powołali znanych krajowych specjalistów z zakresu hodowli koni: prof. Zbigniewa Jaworskiego, któremu powierzono przewodniczenie oraz Marka Żuławskiego – kierownika Wielkopolskiego Związku Hodowców Koni w Poznaniu i Edwarda Trzemzałskiego z Pomorskiego Związku Hodowców Koni w Szczecinie. Oceniono łącznie 30 koni, w tym: 3 klacze i 2 ogiery 1-letnie, 5 klaczy i 4 ogiery 2-letnie, 12 klaczy i 4 ogiery 3-letnie i starsze.

Komisja dokonywała oceny płytowej zgłoszonych koni, przyznając maksymalnie po 10 pkt. bonitacyjnych za typ rasowy, pokrój, ruch w stępie, ruch w klusie oraz kondycję, pielęgnację i przygotowanie do wystawy; łącznie 50 pkt.

Na podstawie wyników oceny komisja wyłoniła konie, którym przyznano tytuł czempiona i wiceczempiona (tab. 1) oraz ustalono ranking kolejnych nagród.

Regulamin polowych prób dzielności koników polskich na Tarpaniady, punktacja i skala ocen opierają się na wytycznych zawartych w Programie Hodowli Zachowawczej Koników Polskich, opracowanym przez grupę specjalistów pod kierownictwem prof. Tadeusza Jezierskiego. W programie tym ujednolicono zasady przeprowadzania prób użytkowości, na podstawie których oceniana jest wartość użytkowa uwzględniana od-tąd przy ocenie wartości hodowlanej i selekcji koników polskich utrzymywanych systemem stajennym. Populacja rezerwatowa nie jest poddawana tej ocenie, a system selekcjonowania tych zwierząt uwzględnia elementy selekcji naturalnej (odporność na warunki atmosferyczne, zaradność w wyszukiwaniu pokarmu, wysokie wskaźniki rozrodu, odporność na schorzenia i pasożyty, naturalna pielęgnacja kopyt, zachowanie socjalne umożliwiające tabunowy tryb życia) oraz w umiarkowanym zakresie selekcję zootechniczną, a głównie dbałość o zachowanie typu rasowego i prawidłowego pokroju zwierząt.

Program przewiduje trzy rodzaje prób użytkowości koników polskich: próbę polową wstępną, próbę polową zaprzęgową i próbę polową wierzchową.

I. Próba polowa wstępna obejmuje ocenę zachowania się konia podczas zakładania ogłowia, trzymania do oceny i prowadzenia w rękę w stępie i klusie (ocena maksymalna 5 punktów).

II. Polowa próba zaprzęgowa obejmuje:

– zachowanie się konia podczas zaprzęgnięcia w pojedynkę (do 5 pkt.);

Tabela 1

Czempiony i wiceczempiony XI Tarpaniady (2010 r.)

Nazwa konia	Ojciec	Matka	Tytuł	Hodowca/Wystawca	Ocena (pkt.)
Ogiery 3-letnie i starsze					
PORAD	HEBEL	PODAGA	czempion	SO Sieraków Wlkp. Sp. z o.o.	43,50
NUBIS	JEHOL	NAMITKA	wiceczempion	SK Dobrzyniewo Sp. z o.o.	43,20
Klacz 3-letnie i starsze					
SAMMY	MALIBU	N-SABRINA	czempion	Bożena Bochynek	44,33
TRIADA	JEHOL	TALIA	wiceczempion	SK Dobrzyniewo	44,20
Ogiery roczne i 2-letnie					
HOROSKOP	METYS	HURYSKA	czempion	SO Sieraków Wlkp. Sp. z o.o.	42,67
JORDAN	METYS	JARA	wiceczempion	SO Sieraków Wlkp. Sp. z o.o.	43,50
Klacz roczne i 2-letnie					
NAWIA	PARWUS	NOKIA	czempion	SK Dobrzyniewo Sp. z o.o.	42,50
PRERIA	PARWUS	PRAGA	wiceczempion	SO Sieraków Wlkp. Sp. z o.o.	42,50